

3. Транспортні ознаки: обладнання автомобілів прихованими сховищами (подвійні стінки, тайники у баках, спеціально переобладнані кузови); невідповідність типу транспорту заявленому вантажу (використання легкових авто для перевезення великих партій товарів).

4. Товарні особливості: відсутність марок акцизного податку на алкоголь чи тютюні; значно занижені ціни на товар у порівнянні з ринковими; реалізація продукції без відповідних ліцензій чи сертифікатів.

5. Організаційні ознаки: систематичне переміщення великих партій товарів одними й тими ж особами; наявність контактів з митниками чи прикордонниками; використання корупційних схем для уникнення контролю.

6. Фінансово-економічні: необґрунтоване зростання доходів учасників схеми; розрахунки готівкою без документального підтвердження; рух знаних сум через банківські картки фізичних осіб замість рахунків підприємств.

Важливим етапом у виявленні контрабанди є співставлення даних з різних джерел: митної інформації, транспортних документів, пояснень учасників, оперативних матеріалів. Сукупність таких ознак може свідчити про організовану схему незаконного переміщення підакцизних товарів через кордон.

Контрабанда підакцизних товарів у воєнний період є одним із найнебезпечніших економічних злочинів, що підриває фінансову стійкість держави. Розслідування таких злочинів потребує адаптації процесуальних механізмів до умов воєнного часу, посилення технічного контролю та координації між органами досудового розслідування. Ефективна протидія контрабанді можлива лише за умови поєднання правових, організаційних та технічних заходів, спрямованих на захист економічних інтересів України.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квіт. 2012 р. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.

Бут Юрій Анатолійович,

докторант Науково-дослідного інституту публічного права, кандидат юридичних наук, доцент

ЗАСАДА ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА ЯК ГАРАНТІЯ УНЕМОЖЛИВЛЕННЯ ЗЛОВЖИВАННЯ ПРАВОМ

Відповідно до ст. 8 Основного закону в Україні визнається і діє принцип верховенства права. Дослідження історії становлення та розвитку ідеї верховенства права, дозволило вченим стверджувати, що вона виникла та сформувалась у вигляді відповідної концепції як

реакція на сваволу, деспотію й тиранію з боку монархічних режимів і виступала як противага зловживанням владою, зокрема за допомогою закону [1, с. 46].

На сучасному етапі розвитку правової науки зберігся аналогічний підхід. Так, відповідно до рішення Конституційного Суду України від 23 січня 2020 року верховенство права означає, що органи державної влади не можуть діяти свавільно та зобов'язані дотримуватись правил, які даватимуть можливість передбачити заходи, що будуть застосовані в конкретних правовідносинах. На підставі зазначеного особа може передбачати й планувати свої дії та розраховувати на очікуваний результат (п. 3) [2].

Аналіз нормативних актів засвідчує, що при характеристиці структурних елементів верховенства права використовуються різні терміни – «заборона свавілля» та «запобігання зловживанню повноваженнями».

Зокрема, у ст. 27 Конституції України вжито термін «свавільно», де вказано, що «ніхто не може бути свавільно позбавлений життя» [3]. Це положення було розтлумачено у рішенні Конституційного Суду України від 29 грудня 1999 року, де визнано неконституційним положення ст. 24 Кримінального Кодексу України 1960 року, яка передбачала смертну кару як найтяжчий вид покарання. У вказаному рішенні вказано, що у звичному, а також в юридичному обігу термін «свавільно» вживається неоднозначно: необмежена влада; відсутність законності, справедливості; схильність діяти на власний розсуд, не зважаючи на волю й думку інших; самовілля тощо. Далі зазначено, що в ч. 1 ст. 6 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права термін «свавільно» характеризує загальне правило, згідно з яким «право на життя є невід'ємним правом кожної людини. Ніхто не може бути свавільно позбавлений життя». Як виняток, в країнах, які не скасували смертної кари, Міжнародний Пакт допускає, що «смертні вироки можуть виноситися тільки за найтяжчі злочини відповідно до закону» (ч. 2 ст. 6) [4].

Разом з цим, на зловживання повноваженнями як ознаку верховенства права звернено увагу у праці «Мірило верховенства права національного рівня: практика України», де зазначено, що запобігання зловживанню повноваженнями як складник верховенства права передбачає здійснення повноважень у спосіб, що унеможливило несправедливі, необґрунтовані, нерозумні або деспотичні рішення [5, с. 115]. Особливої актуальності ця вимога набуває в контексті законності діяльності органів публічної влади та їхніх посадових осіб. Адже у ч. 2 ст. 19 Конституції України визначено, що органи державної влади, органи місцевого самоврядування, їхні посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, у межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України [3].

Отже, у вітчизняному законодавстві використовуються терміни як «свавільне втручання», так і «зловживання правом». Проте, більш виваженим для юриспруденції є термін «зловживання».

При цьому варто зауважити, що запобігання зловживанню повноваженнями – це також і вимога до якості законодавства, яке передбачає дискреційні повноваження слідчого, дізнавача, прокурора, слідчого судді чи судді.

Вимога запобігання зловживанню повноваженнями (захист від свавілля) є важливою для кримінальних процесуальних правовідносин. Адже особи, які здійснюють кримінальне провадження, наділені досить широким колом дискреційних повноважень щодо прийняття процесуальних рішень, зокрема – про початок, рух та завершення кримінального провадження, про вибір виду запобіжного заходу чи слідчої (розшукової) дії, яка буде проводитися.

Особлива актуальність цієї вимоги зумовлена тим, що під час кримінального провадження можливе обмеження конституційних прав та свобод учасників правовідносин. У зв'язку з цим, у рішеннях Європейського суду з прав людини наголошується на необхідності закріплення у законодавстві дієвих гарантії запобігання та протидії зловживанням при прийнятті рішення про обмеження прав і свобод людини під час кримінального провадження.

Так, у прецедентній практиці Європейського суду з прав людини захист від свавілля розглядається в контексті вимоги до якості національного законодавства. Зокрема, у справі «Волохи проти України» від 2 листопада 2006 року Суд наголошує, що в національному законодавстві має існувати засіб правового захисту від свавільного втручання державних органів у права, гарантовані п. 1 ст. 8 Конвенції. Ризик такої свавільності є особливо очевидним в умовах, коли повноваження виконавчої влади здійснюються таємно, оскільки такі заходи є закритими для їх ретельного аналізу з боку осіб, яких це стосується, або з боку громадськості загалом. Надання правової дискреції органам виконавчої влади у вигляді необмежених повноважень було б несумісним з принципом верховенства права. Отже, закон має з достатньою чіткістю визначити межі такої дискреції, наданої компетентним органам, і порядок її здійснення, з урахуванням законної мети певного заходу, щоб забезпечити особі належний захист від свавільного втручання (п. 49) [6].

Вищенаведене дозволяє стверджувати, що запобігання зловживанню повноваженнями як елемент верховенства права обумовлює необхідність закріплення у законодавстві процедур, які визначають рамки реалізації дискреційних повноважень осіб, які здійснюють кримінальне провадження, шляхом чіткого визначення: обсягу дискреційних повноважень, способу їх здійснення та закріплення можливості оскарження прийнятих рішень у порядку судового контролю.

Список використаних джерел

1. Рабінович П.М. Принцип верховенства права: проблеми теорії та практики : монографія / Рабінович П. М., Луців О. М. та ін. Львів : Сполом, 2016. 200 с.
2. Рішення Конституційного Суду України (Велика палата) у справі за конституційним поданням 49 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень розділу I, пункту 2 розділу III «Прикінцеві положення» Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо пенсійного забезпечення» від 2 березня 2015 року № 213–VIII від 23 січня 2020 року № 1-р/2020. URL: http://www.ccu.gov.ua/sites/default/files/docs/1_p_2020.pdf
3. Конституція України : прийнята 28 черв. 1996 р. ; зі змін. та доповн. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
4. Рішення Конституційного Суду України у справі про смертну кару від 29 груд. 1999 р. № 1-33/99. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v011p710-99#Text>
5. Мірило верховенства права (правовладдя) національного рівня: практика України. За заг. ред. М. Козюбри, передмова С. Головатий. Київ: Рада Європи; Центр дослідження проблем верховенства права та його втілення в національну практику України Національного університету «Києво-Могилянська академія», 2021. 152 с.
6. Справа «Волохи проти України» (Заява N 23543/02) : рішення Європейського суду з прав людини від 2 листоп. 2006 р. *Верховна Рада України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_138#Text

Вартилецька Інна Анатоліївна,

професор кафедри кримінального права
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, професор

ВИГОТОВЛЕННЯ, РОЗПОВСЮДЖЕННЯ КОМУНІСТИЧНОЇ, НАЦИСТСЬКОЇ СИМВОЛІКИ Й ПРОПАГАНДА КОМУНІСТИЧНОГО І НАЦІОНАЛ-СОЦІАЛІСТИЧНОГО (НАЦИСТСЬКОГО) ТОТАЛІТАРНИХ РЕЖИМІВ (СТАТТЯ 436⁻¹ КК): ГЕНЕЗА КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ТА ПРАКТИКА ЗАСТОСУВАННЯ ПРАВОВОЇ НОРМИ

В Україні процес законотворчості останнього десятиріччя відзначається надзвичайно складними соціальними та політичними факторами, обумовленими триваючою агресією російської федерації, розпочатою у лютому 2014 року. В межах цього процесу виглядає логічно обґрунтованим та соціально обумовленим формування